

SEMAVİ EYİCE İLE KADIKÖYÜ'NDEN YÜKSEK KALDIRIM'A

BEŞİR AYVAZOĞLU

1- İstanbullu, İstanbul âşığı ve İstanbul'un hafızası: Semavi Eyice

Hocam sizinle İstanbul'u konuşmak istiyorum. Siz İstanbul tarihî ve kültürü konusunda büyük bir uzmansınız. Daha da önemlisi, İstanbul'da doğup büyüdünüz. Aileniz aslında Amasralı. Dedeniz bir gün eşine "Hanım, bizim üç oğlumuz var. Bu çocuklar burada kalırsa ya balıkçı olurlar ya da kayıkçı; en iyisi İstanbul'a gidelim." diyor ve ailesini alıp İstanbul'a geçerek Cibali'de Küçükpazar yöresine yerleşiyor. Bu da üç göbektir İstanbullu olduğunuz anlamına gelir. Dedeniz niçin Cibali taraflarını tercih etmiş?

Biliyorsunuz, Anadolu'dan göçenlerin belirli yerleri vardır. Denizcilikle uğraşanların da orası, Unkapanı, Cibali semti.

Bu tercihin sebebi nedir?

Efendim, o zaman biliyorsunuz Haliç, İstanbul'un merkez limanı durumunda. Bütün ahşap tekneler bilmem neler Haliç'te konaklıyor. Kıyı şeridi üzerinde karaya çekiliyor, ziftlenmesi, kalafat işleri filan orada. Onun için bizim Karadeniz'den Amasra'dan gelenler bilhassa Unkapanı ve civarına geliyorlar. Anne tarafından dedem o sıralarda denizciydi.

Eyiceoğulları?

Eyiceoğulları baba tarafım. Biliyorsunuz bir ferdi Deniz Kuvvetleri komutanlığı yaptı. Oramiral Celal Eyiceoğlu, amiral... Amcam da albaylıktan, deniz albaylığından emekliydi. Babam, deniz subaylığından emekliydi. Fakat arkasından da, 1930'da Ulaştırma Bakanlığı tarafından kurulan Kaptan Mektebi'nin -Ticaret-i Bahriye Mektebi o zaman adı- öğretmenlerinden oluyor. Ve ikinci emekliliğine kadar on dokuz sene o okulda resmen hocalık yapıyor. Kaptanlık hocalığı.

Ama babanız Cibali'de oturmuyor, Kadıköyü'ne taşınıyor.

Evet, bu muhitte çoluk çocuk yetiştirilmez diyor. Kendisi de deniz subayı zaten, Kadıköyü'nde bir Rum evi mi, Ermeni evi mi ne, satın alıyor. Yeldeğirmeni'ne yakın, cadde üzerinde. Güzelce dayayıp düşüyor ve yerleşiyor bu eve, ağabeyim dünyaya geliyor. Derken I. Dünya Harbi yılları... Arkasından annem bana hamile kalıyor. Ancak 1922 yılında, Haydarpaşa Çayırında bir yangın çıkıyor, poyraz rüzgârıyla yukarıya doğru yürüyüp bizim evi de temeline kadar yakıyor.

Meşhur İstanbul yangınlarının çoğu zaten poyraz yüzünden büyüyüp yayılıyor.

Bu yangın, Çayır Yangını diye tarihe geçmiştir. 29 Temmuz 1922'de çıkmış. Haydarpaşa Çayır Yangını... Çünkü Çayırbaşı'ndaki evlerin birinden çıkmış bu yangın. Ve yürümüş ileriye doğru.

2- Haliç ve Tersane

Sonraki eviniz yine Kadıköyü'nde...

Babam aynı evi İstiklal Harbi sıralarında tamir ettirmiş. Ben bir akrabanın evinde doğmuşum. Zaten nüfus kâğıdım benim bir sene geç çıkarılmış, 23 yazılmıştır. Asıl doğum tarihim 1922'dir.

Kayıtlarda 1924 diye geçiyor.

Hayır hayır, nüfus cüzdanımda 23 diye geçer, 24 filan diye uydurmalar var öyle. Hatta Saatli Maarif Takvimi'nde bile uydurma bir şeyler yazmışlar. Mektup yazdım: Doğrusu şudur, şöyle yazın diye, gene hâlâ öyle gidiyor. Ben de usanıp peşini bıraktım.

Biz de bu röportajla doğrusunu kayda geçiririz hocam.

Nüfus cüzdanım: 9 Aralık 1923 tarihi kayıtlıdır. Ama doğrusu 9 Aralık 1922'dir. Çünkü annem, "Ev yanarken sana beş aylık hamileydim, evimiz yanarken sokakta karnıma vura vura ağladım!" demişti. Ankara'da Mahmut

Şakiroğlu'na rica etmişim, o da eski gazeteleri araştırdı, bu yangının 29 Temmuz 1922'de çıktığını tespit etti.

Bu da şunu gösteriyor: Siz, doğma-büyüme İstanbullusunuz.

Doğma büyüme İstanbulluyum, ama karşı yakadanım, Anadolu yakasından. İstanbul tarafından devamlı bir hayatım olmadı...

Peki hocam, o yılların Kadıköyü'nden, yani çocukluğunuzun, gençliğinizin Kadıköyü'nden biraz bahseder misiniz?

Şimdi efendim, aslında bunları anlattım ben, Ankara'da sempozyum gibi bir şey yapıldı, orada okudum, otuz sayfalık filan bir makale... Hatta basıldı. Bizim ev yangından sonra yeniden yapılıyor. Tabii filan yanmış, çok az şeyler kurtarılmış. Bazı odalar tamtakırdı, hatta kuru tahtaydı. O vaziyette ben orda büyümeye başladım. Babam bir şeye dikkat etmişti, "Bu memlekette bir şey olacaksan

3- Unkapanı ve çevresinin geçen asrın sonlarındaki görünüşü

eğer, yabancı dil bileceksin!” derdi. Onun için, ağabeyimi okul çağına geldiğinde önce bir ilkokula yollamış, bizim o sokakta karşımızda Almanların yaptıkları -Haydarpaşa Garı'nı yaparken kendi siteleri olarak kullanmışlar bizim sokağı- bir okul binası var: Alman Okulu. Sonra tabii Almanlar gittikten sonra o okul Türk Okulu olmuştu. Adı Osmangazi İlkokulu... Sonra bu “gazi”ler “padişah”lar filan kaldırıldıktan sonra okulun ismi değişti. 1933’lerde öyle bir furya çıktı bilirsiniz.

Evet.

Paşa adları bile kaldırıldı.

Tuğralar bile kazındı.

Ohoo, neler neler yapıldı... Deniz subaylığından emekli bir Osman Öndeş var, Vurun Osmanlı’ya diye çok güzel bir kitap yazdı. Kazınan kitabeleri toplamış,

hepsini tespit edememiş, benim bildiklerim de var ama epey toplamış. Neyse, o ayrı bir hikâye. Ağabeyimi oradan alıyor, o zaman bizim sokağın ucunda Fransızların St. Louis diye papazların idare ettiği bir okulu var, oraya veriyor. Ağabeyim daha sonra onun yukarı kademesi olan Moda’daki St. Josef Lisesi’ne geçiyor. Yedi yaş büyük benden ağabeyim. Okul çağına geldiğimde beni de doğrudan doğruya St. Louis’e verdi babam.

Siz de St. Josef’e geçtiniz daha sonra değil mi?

Bir sene de St. Josef’te okudum. Daha sonra bu okullar aleyhinde furya başladı. Çocuklara bu okullarda Hristiyanlık propagandası yapıyormuş rivayeti, dedikoduları çıktı.

Var mıydı öyle bir şey hocam?

Efendim bilmiyorum. Ben şahit olmadım, ama

mesela İzmir'deki Amerikan Koleji'nde kızlara baskı yapıldığı, kiliseye götürüldükleri hakkında bir rivayet çıktı. Benim müşahede ettiğim bir husus da şöyledir: Robert Kolej öğrencisi Sedat adında bir çocuk kitaplarını sinemada bırakmış. Bir daha da gelip aramamış. Sonra bu kitapları bana verdiler. Sinemada bir akrabam vardı. Aylarca, yıllarca gelmemiş çocuk. Kitaplar, ders kitapları malum. Robert Kolej'de okunan ders kitapları. Fakat aralarında bir tane mükellef bir İncil var. Harikulade bir baskı, ipek gibi gayet ince bir kâğıda basılmış, gayet enteresan, yumuşak bir cildi var. Renkli kuşe kâğıdına basılmış resimler de var içinde. Boş sayfası da gayet müzeyyen bir takdim sayfası var. Altında da sahibinin künyesi yazılı. Çocuğun adını da oradan öğrendim. Robert Kolej'de resmen İncil okutmuşlar bunlara. Bu onu gösteriyor açıkça. Hatta o İncil hâlâ bendedir. Kütüphanem satıldı, orada görebilirsiniz.

Biraz daha Kadıköyü'nden bahseder misiniz hocam. Ben Kadıköyü diyorum.

Şimdi, adı bunun Kadıköy'dür. Kadıköy değil. Hatta yıktılar, bir çeşme vardı orada: "Kadı karyesinde mukim Kürt Hasan Ağa'nın hayratıdır" yazılı üstünde. Kızıltoprak'ta caminin tam yanında bir çeşme vardı.

Bazıları da Kalkedon'dan geliyor diyorlar.

Hayır, değil. Efendim, İstanbul fethedildiğinde Fatih burayı, İstanbul'un ilk kadısı Hızır Bey Çelebi'ye temlik ediyor. Ondan sonra burası Hızır Bey Çelebi'nin mülkü oluyor. Buraya da onun için Kadıköyü veya Kadı karyesi denmiştir. Ve bugün o Rum şivesiyle Kadıköy denmiş. Mesela kapıların adına da Belgratkapı, Silivrikapı filan deniyor. Değil, Edirnekapısı, Silivrikapısı... Rum şivesiyle biz isimler veriyoruz. Bunu daima söylemişimdir. Bunların doğrusunu öğrenin ve öğretin. Hatta Kadıköy Belediyesi'nin epey sene evvel tertip ettiği bir toplantıda beni konuşturdular, o zaman bunu söyledim: Hiçbir yere "Kadıköy" diye levha yazmayın dedim. Kadıköyü... Ama ona bakarsanız -şimdi o yol kullanılmıyor- İzmit'e dağları, tepeleri aşarak bundan yirmi sene evvel gidilirdi. Ve bir tepede bir köy vardı, orda mola verirdi otobüsler. Bir çay filan içilirdi. Yol uzun sürerdi çünkü. Şimdiki E-5 gibi filan değildi. O mola verilen köyün adını levha asmışlar "Molla Feneri Köyü"! Doğrusu Molla Fenerî... Fatih ve II. Bayezid devirlerinin en ünlü ulema ailesi Fenarîzadeler... İstanbul'da camileri de var, hamamları var, bilmem nesi var, Fenarîzade Alaaddin Ali Efendi'nin bilmem nenin falan filan. Fakat bütünüyle her şeyi bozuyoruz, sonra esasını da bilmiyoruz. Allah bilir o levha hâlâ duruyordur orada.

Evet, duruyordur hocam. Bilmedikleri için onları akıllarına göre değiştiriyorlar. Beyoğlu'nda Şehbender Sokağı'nı da bir ara Şeyh Bender yapmışlardı.

Bu Beyoğlu'nun sokaklarının Levantenlerden kalma adları vardı. Ne bileyim; Timoni Sokağı, Galioni Sokağı, böyle başka isimler... Bunları yenileştireceğiz diye Galioni Sokağını Kalyon Sokağı yaptılar. Ya onunla kalyonun ne alakası var? Beyoğlu'nun ortasında kalyonun ne işi var?

Yer isimlerini değiştirmek bizde çok kötü bir hastalık.

Ondan sonra, Timoni Sokağı'nı ne yaptılar bilmem. Böyle acayip acayip isimler koydular. Yani hiç münasebeti olmayan isimler... Hâlbuki bunlar da Beyoğlu'na bir karakter vermiş olan birtakım tarihî kişilerdi. Timoni mesela ünlü bir Katolik ailesi, İzmirli bir aile. Hâlâ fertleri mevcut. Avrupa'da yaşıyorlar.

4- Haydarpaşa ve Kadıköy

Asıl onların kalması lazım. Çünkü bunların da oralarda, zengin oldukları için, konakları var. Bazıları duruyor galiba. Bazıları tahrip edilmiş falan ama duranları da var. Onun için, bunları değiştirmemek lazımdı. Ama...

Her yeri değiştirdiler hocam.

Yalnız, büyük bir propaganda olduğu... Bizde de mesela uyduruk bir tane sinema vardır. İstanbul'un en eski sinemalarından biri: Kuşdili Sineması. Siz bilmezsiniz onu.

Kuşdili Çayırı'nda değil mi?

Evet. O zaman o mesire yeri filan ya... Çayır... Eski İstanbul'un mesire yeri Kâğıthane... Bundan daha eskisi, biliyorsunuz, Yenibahçe. Fatih'in aşağısında. Sonra XIX. yüzyılda Beykoz Çayırı meşhur oluyor: Sonra Küçüksu Çayırı, arkasından II. Abdülhamid devrinde Fenerbahçe moda oluyor. Sonra Kuşdili, Fikirtepesi... O zamanlar Fikirtepesi bomboş. Böyle binalar filan yok. Çocukluğumuzda giderdik. Ailecek giderdik. Sabahtan gidilirdi oraya, yerleşilirdi, ocak yakılırdı, orman kebabı yapılırdı filan falan. Eski geleneklerindendi bunlar İstanbul'un.

Sinemadan söz ediyordunuz hocam? Kuşdili Sineması'ndan...

Kuşdili Sineması ahşap bir kışık sinemaydı. Her yeri tahta, döşemesi de tahta. Hatta çocuklar muzurluk olsun diye yer tahtalarının budak deliklerini itmişler, budak düşmüş. Delik açılmış. Oraya aşağıya taş atınca, su varmış altında cup diye ses çıkıyormuş. 1930'larda doğru oraya giderdik işte, sessiz film oynuyor. Sahnenin önünde bir müzik yeri var. Sonra ihtiyar bir kemancı, bir de hurda piyano... Şimdi nasıl bizim dizi filmlerin hepsinde bir fon müziği vardır, ne söylediklerini anlayamazsın artistlerin fon müziği yüzünden. O fon müziği işte o zamanlardan kalmazdır.

Canlı fon müziği mi?

Evet, oradan onlar çalarlar. Gıy gıy gıy keman çalar, bir de piyano çalardı. Böylece film seslenmiş olurdu. Film bir türlü başlamazdı, başlardık tepinmeye. Tahta döşemenin üzerinde güm güm ötüyor tabii bizim tepikler. Sonra "Başlar mısın, başlayalım mı? Başlar mısın başlayalım mı?" diye hep bir ağızdan bağırırdık. Şimdi o sinemanın personeli, bakardık zaman zaman bizim papazlara gelir konuşurlar fis fis fis... Hz. İsa hakkında

film getirmişler, onu göstereceklermiş. Bizim öğrencilere 1 kuruştan veya 2,5 kuruştan o filmin biletlerini satarlardı. O zaman, biliyorsunuz, çocukların cebindeki en büyük para 10 kuruş veya 25 kuruştur. Bizden o paraları toplarlar. Biz de giderdik. Film filan seyretmeye değil, şamata olsun... Diyeceğim, böyle bir şekilde propaganda yaptıkları da oldu. Ama direkt bir şey de yok yani, mecbur değilsin.

Çok iyi oldu hocam bu. Kuşdili Sineması'nı da öğrenmiş olduk.

Sonra o sinemayı kapandıktan epeyi bir zaman sonra tramvay müzesi yaptılar. Birkaç tane tramvay arabası koydular. Sonra ne oldu, ne var içinde, bilmiyorum. Oralar çok değişti zaten. Mesela mezarlığı yok ettiler. Söğütlüçeşme'de tam istasyonun önü, Karacaahmet'in bir parçasıydı. Orada büyük bir mezarlık vardı. Ve tam yolun kenarında da birkaç tane enteresan mezar taşı vardı. Hatta bir tanesi, XVIII. asrın sonlarına doğru ölmüş, Ağa Hasan Paşa diye bir vezir vardı. Meşhur Ağa Hüseyin Paşa değil, Ağa Hasan Paşa... Bütün vezirler içinde en yaşlısıymış. 80-90 yaşlarında bir adammış. Onun için "Şeyhülüzera" olmuş. Mezar taşında yazılıydı. Allah ona ancak 90 yıllık bir ömür vermiş. Böyle enteresan bir mezar taşıydı.

Fotoğrafını çekebildiniz mi?

Kopyasını almıştık. Kitabesinin bende bir rulo hâlinde kopyasının olması lazım. Pazarcular orada pazar kurmaya başladıklarında o taşın kavuğunu kırdılar. Kavuk düşmüştü yere. Vezir kavuğu. Sonra kaymakamlığa, bilmem nereye yazdım, çizdim, mücadele ettim, onu tekrar yerine yapıştırtımdı ben, kavuğu. Fakat bir süre sonra taşı bu sefer de ortasından kırdılar. Derken arkasından o mezarlık paldır küldür ortadan kalktı. Bir tek taş kalmamacasına ortadan kalktı. Bugün yoktur, dümdüzdür orası, arkasında da işte Söğütlüçeşme Mezarlığı'nı yaptılar. Önünde de bir yokuş vardı. Karacaahmet'in devamıydı o. O yokuşta da mezarlar vardı. Onları da oraya cami yapılırken kaldırdılar. Bir de oto tamirhanesi vardı orda. Arabamın camını tamir ettiriyordum, bir baktım, iki kavuk, mezar taşı kavuğu... Tabii bir tanesi genç bir delikanlınınmış herhâlde, sarığının içinde bir tane de çiçek var. Yolun kenarına atılmış. Arabanın bagajına attım, eve getirdim. Hâlâ bende var. Bir tanesi kocaman. Kim bilir kimin taşıydı.

Kadıköyü'nün mimari dokusu nasıldı?

Mimari doku... Çok eski ahşap evler vardı. Mesela bizim oturduğumuz sokak, komik bir şekilde Rasim

Paşa Rıhtım İskele Sokağı. Yani çok eskiden Kadıköy'de koydaki iskele, Haydarpaşa daha yapılmadan önce, tam Haydarpaşa'ya doğru kıvrılıyor ya, o koy, tam orada iskele varmış. Taşı dururdu hatta su içinde yamuk bir şekilde. O iskele, Haydarpaşa Garı yapıldıktan sonra iptal edilmiş. Bizim o yokuş sokak, oraya inermiş. Onun için Rıhtım İskele Sokağı adı. Eski kayıtlarda o şekilde yazılıyor. Fakat bizim sokağın başında ayrıca 250-300 senelik kocaman bir çınar vardı. Bir namazgâh, bir de Ladikli bilmem ne ağanın yaptırmış olduğu bir çeşme vardı. Biz, o sokak halkı oraya Çınar Sokağı dedik. Ve bize mektuplar, orada yaşadığımız otuz sene boyunca Kadıköyü Çınar Sokağı şu numara diye geldi. Fakat İstanbul'da resmî Çınar Sokağı, Cağaloğlu taraflarındadır. Osman Nuri Ergin'in isim verdiği isimlerden, 1930'larda... Bizim sokak gayriresmî olarak Çınar Sokağı'ydı. Sonra bir gün, Osman Nuri Ergin'in gayretiyle bütün sokaklar yeniden tanzim edildiğinde, bir gün baktık bizim sokağın başına bir levha çakmışlar. Adı ne? Düz Sokak! Kardeşim, bunun kendisi düz değil bir defa. En dik yokuşu Kadıköyü'nün. Biz kızak kayardık orada. Yukarıdan koyuverirdik kızığa, ucuna kadar inerdik. Benim bir kızığım vardı, bir de evin ahşaptan merdiveni vardı uzun, o merdiveni karın üzerine yatırırdık, bir kişi yüzükoyun yatar o eldeki küçük şeyle, kızakla dümen yapardı, diğer arkadaşlar da arkaya dizilirler, otururlar, yukarıdan aşağıya koyuverirdik. Hatta geceleri bir fener koyup indiğimiz de olurdu. O zamanın hayatı buydu. Üstelik zemin de düz değil, Arnavut kaldırımıydı. Dik olduğu için yokuş, yağmur taşların arasındaki toprağı mütemediyen kum hâline getirir, aşağıda biriktirirdi. Hatta bir adam onun ihalesini almıştı. Aşağıya biriken kumu çeker alır, onu dere kumu diye satardı adam. Yıllarca adam ondan para kazandı. Ne topoğrafyası düzgün, ne kaplaması düzgün... Ama hâlâ Düz Sokak... Geçenlerde bir konuşma yaptım da, birisi "Beyim," dedi, "hâlâ Düz Sokak orası!" Nesi düz bunun yahu?

Bu sokağın iki tarafından herhâlde ahşap evler, konaklar vardı.

Orada mesela sokağa girişten sol tarafta çukurda böyle yarı yarıya gömülmüş bir ev vardı. Bir Rum ailesi otururdu. Bizim sokağın enteresan tarafı bu. Çok karma bir iskânı vardı. Orda çok yaşlı kadınlardan oluşan bir Rum ailesi otururdu. Hatta sakat bir de torunları mı, oğulları mı ne vardı, vücudu yamrı yumru, kıvranır dururdu. Ona tahtadan bir araba yapmışlar, onu böyle oturturlar, hava alsın diye zaman zaman namazgâh yerine çıkarırlardı. Ahşap bir evdi o, tam eski bir Osmanlı evi.

5- Kadıköy Rıhtım Caddesi

İkinci bir ev de -Altıyol'a çıkarken, Acıbadem'e giden yol vardır ya solda, oradaydı- ben ortaokula gelmeden önce askerlik şubesi olarak kullanılırdı. Ruamlardan kalma bir binaydı. El koymuş hükûmet, askerlik şubesi yapmış. O şubeye varmadan yine bir Osmanlı binası vardı. Ben onun fotoğrafını çektim, ama o fotoğraf benim elime gelmedi bir türlü. Orda yine çok eski bir Osmanlı binası vardı. Fakat genellikle Levantenler ve İstanbul'un çeşitli milletlerden gelen gayrimüslim ahali bu taraflarda yaşadığından, iki-iki buçuk katlı kâgir evler yapılmıştı. Bizim ev de onlardan biriydi ki hâlâ duruyor o ev. Birkaç tane de apartmanimsı bina vardı. Onlar da üç kattan filan fazla değildi. Genelde cepheleri 4-4,5 m idi. Hatta kardeşim bizim evin de apartman yapılmasını istemişti. Dedim ki: "Kardeşim bunu apartman yaparsak her katı ayırman lazım. E yanından merdiven yapacaksın, hap kadar odalar kalacak. Ne yaparsın? Odalara ancak kiracı olarak bekârlar vs. gelir. Kim oturur?" Akıllıca bir iş değildi. Sonra satıldı gitti öyle. Neyse, diyeceğim, böyle binalar hâlâ var. Onları tescil de etmişler. Eski eser filan diye. Hepsi 1910-1920 yıllarında filan yapılmış binalardır. Aralarında tek tük ahşap da olanlar da vardır. Genellikle kâgirdir, içleri ahşaptır.

Klasik devirden kalma bir şey yok galiba.

Klasik devirden tek tük işte. Tam Haydarpaşa Çayırı'nın önünde derenin bir kolu oradan Kadıköyü

koyuna akıyordu. Onun üzerinde de II. Abdülhamid devrinde tek gözlü bir köprü yapılmıştı. O köprünün başına mermer bir de kitabe konulmuştu. Ufacık bir şey de yapılsa kitabe konuyordu biliyorsun Osmanlı devrinde. Üzerinde tuğra da vardı. Bir de uzunca bir kitabesi vardı. Kadıköy'ünün çok ilerici, devrimci bir kaymakamı ne kadar kitabe ve tuğra varsa, kazıtmıştır. Onu da kazıtmışlardı. Hatta birisi merak etmişti, "Burada bir de isim vardı!" diye. Oyulmuş, II. Abdülhamid'in ismiymiş.

O meşhur kanun çıktığı zaman...

Tabii.

1926 zannediyorum.

İşte 1926-1927 yılları... Ben o sıralarda şeyde bir ara Trakya'da incelemeler yaptığımda enteresan bir durumla karşılaştım: Uzunköprü'ye gittik. Uzunköprü'nün kasaba kısmında harikulade bir meydan çeşmesi var. Trakya'da ben böyle yedi sekiz tane meydan çeşmesi tespit ettim. Şadırvan şeklinde çeşmeler... Anadolu'da yoktur bunlardan.

Alman Çeşmesi gibi mi?

Evet. İstanbul'da da yoktur. Trakya'da var ama. Malkara'da var, Keşan'da var, Uzunköprü'de var, Tekirdağ'ında var. Birçok yerlerde var. Bazıları çok güzel işlemeli, kasideler, bilmem neler var. Uzunköprü'de de

6- Kadıköy Meydanı

harikulade bir tane var. Lale Devri'nde yapılmış; çiçeklerle kabartmalarla filan, bir tane fiskiye taşı ortasında... Tabii kuru vaziyette... İki satırlık bir de kaside var üzerinde. Ya kardeşim, bütün kitabe, o kaside kazanmış. Ben şimdi onunla meşgul oluyorum, fotoğrafını filan çekiyoruz. İki tane de öğrencim var yanımda. Millet tabii başımıza toplandı, ne yapıyor bunlar diye. "Kim yaptı bu rezilliği?" dedim, "Bu kitabeyi kazıdı?" Kalabalıktan biri: "Efendim Bulgar gâvuru, Bulgar gâvuru!" dedi. Bulgarlar işgal etti ya buraları... Sonra o kalabalıktan başka bir ses yükseldi: "Niye Bulgar gâvuru diyorsun? Türk gâvuru yaptı, Türk gâvuru!" dedi. Sonra tahkik ettim. Meğer o taraflara bir kaymakam tayin olunmuş, adam güya çok cumhuriyetçiymiş, ne bulduysa kırmış, dökmüş. Kitabeleri kazıtmış, bilmem neleri kaldırtmış. Sonra dediler ki -Rumeli'nin güney tarafını fetheden bir Gazi Turan Bey vardır, onun babası da Paşa Yiğit diye bir zattır- "Paşa Yiğit'in bir köyü var burada, Uzunköprü'ye yakın... Orada bir cami var, ama yıkık!" dediler. Gittik camiyi bulduk. Cami harabe hâlinde. Fakat enteresan, minare komple yerde... Kalıp hâlinde... Yani minare Bulgaristan'da, Yunanistan'da olduğu gibi hınçla yıkılmış. Orda köylüler yine toplandılar etrafıma. "Yahu bu minareyi böyle kim yıktı?" dedim. "Efendim buraların bir kaymakamı vardı, O halatlar bağlattı, kamyonlara çekirdi." dediler. Bunu da kaydedelim bir yere yani. Biz böyle idarecilere sahip olmuştuz.

Maalesef...

Paşayığit köyünde, Paşa Yiğit'in yaptırdığı caminin minaresine, bir Bulgar ne yaparsa onu yapmışlardır. Bir de Bulgarları tenkit ediyoruz. Şunu şöyle yaptı, bunu böyle yaptı falan diye. Senin kendi adamın yaptı aynı işi. Kadıköy'ünde de bütün çeşmelerin kitabelerin tamamı değilse de tuğraları kazanmıştır. Halitağa Çeşmesi işte... Altıyol'a çıkarken sol tarafta, cadde üzerindeydi o çeşme. Söktüler, içeriye aldılar.

Karacaahmet'te namazgâhtaki III. Selim Çeşmesi'nin kitabesi de kazanmış.

Her yerde...

Cevri Kalfa Mektebi...

Cevri Kalfa'nın kitabesi de yarım dikkat edersen. Çünkü ilkokuldu orası. Okul müdürü kitabesini kazıtıyor. Bu iş olurken Halil Edhem Bey geçiyor oradan, İstanbul milletvekili o zaman, "Ne yapıyorsun sen?" diye soruyor. Adam "Efendim, müdür bey emretti, kırıyorum." diyor. Vekil, "İn aşağı çabuk!" diyor. Kitabe yarım kalmıştır.

Tuğra da yok ama. Tuğra gitmiş.

Tuğra ve kitabenin bir kısmını kazımış adam. Ama sol taraftakiler durur. Türkiye Diyanet Vakfı'nın *İslâm Ansiklopedisi*'ne "Cevri Kalfa" maddesini yazdığım da redaksiyondan birisi Halil Edhem değil de bilmem ne

7- İki Alman mimar, Otto Ritter ve Helmuth Cuno tarafından 1908 yılında İstanbul-Bağdat demiryolunun başlangıç istasyonu olarak Boğaziçi'nin tabii ve mimari dokusuna hiç uymayan bir üslupta inşa ettikleri Haydarpaşa Garı, yaklaşık yüz yıl boyunca vızır vızır işleyen trenleri, dolup boşalan yolcuları, makinistleri, makasçıları, düdük sesleriyle İstanbul hayatının ayrılmaz bir parçası oldu

efendi diye Üsküdarlı birisinin adını vermiş. “Vallahi,” dedim “o devirde Üsküdar’da yaşayan bilmem ne efendi o cesareti gösteremezdi.” Halil Edhem’in bir forsu vardı. Ben ona inanırım. Ama maddede o cümleyi biraz değiştirdiler sanırım. Ansiklopedide... Benim bildiğim, Halil Edhem Eldem’dir o işi durduran. Sonra bir de şu vardır. Bütün arşiv belgelerini, kilosu 3 kuruş 30 paradan Bulgarlara sattılar.

Meşhur hadise.

Meşhur hadise, bunları vagonlara yükleyip yükleyip Bulgaristan’a yolladılar. O esnada kamyonlardan bu evrak indirilirken Bâbiâli yokuşunda rüzgârla uçuşup yere düşenler var. Onları da Muallim Cevdet toplatıyor. Çocuklara para veriyor, şunları toplayın diyor. Bir miktar tane belgeyi böyle topluyor. Sonra Ankara’ya, bakanlığa bunu intikal ettirecek, kendisinin fazla bir forsu yok. Şey diyor ki “Sen bunu bir dilekçeyle İsmet İnönü’ye -Başbakan o zaman İsmet İnönü- bildir.” diyor, “Ben eline geçmesini sağlarım!” diyor.

Kim diyor bunu?

Halil Edhem Eldem... Onun üzerine o bulduğu beş altı belgeyi alıyor, bunları yanına iliştiriyor. “İşte,” diyor “Bunlar sokakta uçuşan, toplattığım belgeler... Bunlara değersiz dersenez her şey olabilir.” diyor, “Takdiri artık sizindir!” diyor. Onun üzerine bu iş durduruluyor.

Giden gidiyor tabii.

Giden gidiyor. Onun arkasından, geri alalım diyorlar. İşte sorumlusu kimdir, tahkikat yapılıyor bilmem ne, sonra adam çıkıyor işte: “Ben devlete para kazandırdım, hurda evrakı.” filan diyor. Ama o arada “Efendim büyük inkılap yapıldı. Bütün bu belgeleri toplayalım -Üniversite merkez binasının önünde ağaç mağaç yok; talim yeri orası malum ya- buraya yığalım, burada yakalım!” diyen bazı ünlü tarihçilerimiz de var.

Vardır.

Evet. Bizde çok ilerici, devrimci kişiler yetişmiştir o devirde... Sen kaç yaşındasın?..

8- Kadıköy-Fenerbahçe durakları

Altmış yaşındayım efendim.

Bir şey değil. Biz 90... Onun için enteresan şeylere şahit olduk. İkincisi: “Efendim, Sultanahmet Camii kullanılmıyor, metruk...” Bir toplantı yapıyor. “Efendim,” diyor birisi: “Cami olarak artık buranın bir fonksiyonu yok, bunun kubbesini delelim, aydınlatma yapalım tepesine, altına da masalar falan koyalım, umumi kütüphane yapalım.” diyor. Ve Mimar Kemaleddin Bey merhum, ağlayarak toplantıyı terk ediyor.

Hocam, ben Cemal Reşit Rey’in Cumhuriyet’te yayımlanan bir yazısında okudum. Teklif, Çallı İbrahim ve Namık İsmail’den geliyor.

Öyle mi?

Bu teklifi, 1926 yılında Maarif vekili Necati Bey başkanlığında toplanan Sanayi-i Nefise Encümeni’nde sunmuşlar. Ressamların eserlerini teşhir edecek bir galeriden mahrum bulunduğu ifade ediliyor ve hükûmetten bu iş için bir mekân isteniyormuş İstenen

mekân Sultanahmet Camii... Ancak camide yukardan gelen ışık azmış. Bu sebeple resimlerin en iyi şekilde teşhir edilebilmesi için kubbeye delikler açılmalıymış. Necati Bey tam olur diyecekken Mimar Kemaleddin Bey pürhiddet yerinden kalkarak şiddetle itiraz etmiş. Bunun üzerine teklif geri çekilmiş.

Ben de Mimar Kemaleddin Bey’in ağlayarak toplantıyı terk ettiğini biliyorum.

Şimdi Hocam, Kadıköyü geçelim isterseniz. Size bir tarih ödevi verdiler, bir muhasarayı anlatma ödevi. Siz de İstanbul muhasarasını seçtiniz ve asıl İstanbul maceranız bu ödevle başladı. Bundan bahseder misiniz?

Ortaokulda Galatasaray’a geçmişim ben. Galatasaray’da askerlik dersi vardı. Ortaokulda da lisede de askerlik resmen ders olarak görülürdü.

Biz de gördük.

Askerlik dersinde, bizim Zihni adında -Allah rahmet ylesin- çok babacan, her savaşa girmiş çıkmış, albay

9- Eminönü'nden Galata'nın genel görünüşü

rütbesinde bir askerlik hocamız vardı. Gayet babacan, çok sempatik, çok iyi bir askerdi. Fakat rahatsız mıydı ne, vekâleten bir teğmeni göndermiş. Birkaç ders o geldi, ödevi o verdi. Bana da İstanbul'un kuşatılması ve fethi düşmüştü. Ben de eski eserlere o zaman da meraklıyım. Fırsat düştükçe bakıyorum, ama fazla bir bilgim yok. İstanbul tarafında yaşamış değilim. 1935-1936 yılları... Fransızcam da iyi, papaz okulundan geliyorum. Babam hükûmetin yabancı okulları pat diye kapatmasından korktuğu için, yüzüstü kalmayayım diye "İmtihanlarını filan vererek Galatasaray'a geç!" demişti, dediğini yapmıştım. Mamboury'nin Fransızca Seyahat Rehberi var. Onun eski yazıyla Türkçesi de vardır. *Rehber-i Seyyâhîn* adıyla. İkinci baskısı daha iyidir onun. Rahmetli amcam doktordu ama böyle eski eserlere meraklı. O rehberi almış o, onu bana veriydi. Elimde o rehber var benim.

O rehberde bütün İstanbul'daki camiler, kiliseler, belli başlı surlar vs. var. Benim hareket noktam o oldu. Ödevimi hazırladım, muhasaranın nasıl cereyan ettiğini filan anlattım, fakat bir de dedim surları gidip göreyim. Onun üzerine, sınıf arkadaşım Ahmet vardı. Onunla birlikte bir cumartesi günü, İstanbul'u keşfe çıktık. Elimizde de o rehber... Fatih o zaman yangın yeri... 1918'de Cibali'den çıkan yangınla bütün Fatih yanmış yukarıya kadar. Neyse ki camiye atlamış yangın. Cami kurtulmuş ama hemen caminin yanından itibaren yangın yeri, Hafız Ahmet Paşa Camii falan yanık hâlde. Caminin hemen dışındadır o, biliyorsunuz. Oradan aşağıya Fevzi Paşa Bulvarı'nın üzerinden atlamış karşıya, yamaçtan aşağıya inmiş. Vali Paşa Camii falan hep yanık. Arazi böyle çayır hâlinde. Aşağıda da Vatan Caddesi'nin olduğu yerde Bayrampaşa Deresi akıyor. Oradan karşı yamaca

tırmanmış ve ne varsa yakmış. Ahşap mahalleler varmış onlar bitmiş, hepsi yanmış.

Kim bilir kaçınıcı defa?

Kaçınıcı tabii. Millet Caddesi'ni de atlamış. Karşıda mahalleler, Şehremini filan... Batıya doğru değil, daha çok Marmara'ya doğru gitmiş ve aşağı yukarı üç gün sürmüş 1918 yangını, Cerrahpaşa Hastanesi'nin önünde durmuş. Kocamustafapaşa yolunda durmuş yangın. Oraya kadar yanık her şey. Hiçbir bina yok ortada. Yalnız yanık camileri ve külahsız minareleri, dört duvarları, -eğer kaldıysa- kurşun kubbeli olanların tabii kubbeleri soyulmuş, erimiş kurşunları. Bir de çeşmeler... O zaman çok çeşme var İstanbul'da. Yüzlerce çeşme var. Onlar kalıyor. Ahşap evler bomboş... Sonra biz Ahmet'le beraber Beyazıt taraflarına geldik. Bir baktık Şehzade Camii'nin yanında kubbeli

mubbeli bir eski bina... Kitaba baktık: Kalenderhane Camii. Eski bir Bizans kilisesi. Şunu bir görelim dedik, gittik. Gayet sempatik, gayet güler yüzlü, tombik bir imam bizi karşıladı. O zaman daha Amerikalılar bilmem kimler, Amerikan dostu bizim bazı meslektaşlar el atmamışlardı camiye. "Buyurun çocuklar!" filan dedi. Biz çocuğuz, kısa pantolonlu. Kısa da değil de golf pantolon var ayağımda. Hatta orda kuru bir ağaca dayanmış bir resmimi çekti Ahmet... Arkada da Kalenderhane Camii var. O resmi *NTV Tarih* dergisinden bir ara aldılar benden. Fotoğrafçıları aynı noktada aynı ağaca yaslanmış hâlde resmimi çektiler. Sonra orta sayfada iki resmi karşılıklı koyarak "74 sene arayla" diye yazdılar. Ortaokul talebesiyken golf pantolonlu ben, caminin önünde. Sonra kerli ferli bir adam olmuşum, orada gene ağacın dibinde... Sonra biz oradan yola çıktık, tramvaya binip Fatih'i geçtik.

10- Semavi Eyice, çocukluğunun Kadıköy'ünü anlatıyor

Sağ tarafa baktım, camiye geçer geçmez harap bir cami. Minaresinin külahı yok, çatısı da yok caminin. Ne olduğunu anlayamadık. Onu biz, Mamboury'nin rehberinde bir fotoğraf var: İmrahor İlyas Bey Camii'nin fotoğrafı. O zannettik, fotoğrafa benziyor filan diye. İndik aşağıya, bir de ne görelim, Osmanlı eseri, kilise değil. Kilise çünkü öteki. Solumuza baktık, aşağısı arazi... Arazide çift kubbeli bir bina... A, bu nedir, hadi buna gidelim: Kitabı açtık, Fenarî İsa Camii, kiliseden bozma bir cami. Yanmış ama bir kapı yapılmış, sımsıkı da kapalı kapı. Etrafını dolandık filan. Bir aile arkasına ufak bir ev yapmış, oturuyor. Bizim dolandığımızı görünce, "Kilitli orası." dedi. "Teyze, nasıl görürüz bunun içini?" deyince "Ben size merdiven vereyim, pencereden bakın!" dedi. Merdiveni dayadık, tırmandık penceresine, ama içerisi kuyu gibi. Bir inerse bir daha çıkamayız yukarıya. İçerisini oradan şöyle bir gördük. Teşekkür ettik, indik. Benim İstanbul'da ilk eski eser incelemem böyle oldu işte.

Peki o günlerde Ayasofya'ya da gittiniz mi?

Ayasofya'ya daha önce de gitmiştim. Henüz cami olarak namaz kılındığı dönemde. Yani halılar malılar filan varken. Daha sonra arada sırada gittiğim olmuştu.

Ayasofya'nın müze yapılışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Paldır küldür yapılan bir iş. Onun da belgesini buldum ben. O zamanki Maarif vekili Abidin Özmen... Atatürk bir akşam sofrada "Yahu bu Ayasofya'yı da müze yapsak!" diyor. Abidin Özmen, "Bunun üzerine ben hemen ertesi gün Ayasofya'nın camilikten çıkarılması ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne devredilmesi için ilk yazıyı yazdım."

diyor. "Bir numaralı yazı odur." diyor. Bunu kendisi yazmıştır. Kendi hatıratıdır bu. Ben bunun kopyasını aldım. Heyet-i Vekile kararı var filan... Yok efendim, heyet kararı filan değil. O sofrada alınmış bir karar o.

Ama hocam, bu karardan önce Bizans Enstitüsü uzmanları, Thomas Whitemore filan...

Bu Thomas Whitemore denen adam, profesör filan deniyor ama o unvanlar filan yakıştırmadır. Bu adam aslında bir meraklı; birtakım cemiyetler filan kurup paralar toplayarak Hristiyanlık uğruna birtakım işler yapma meraklısı. Hatta İstanbul'a ilk gelişi mülteci Beyaz Ruslar için... Mültecilere dair o devirde basılmış bir hatıra kitabı da var. Orada bunun fotoğrafı var. Beyaz Rus mültecilerine en büyük yardımda bulunan kişi bu Thomas Whitemore... Hakkında İngilizce bir kitap gördüm.

Yani uzmanlığı filan yok.

Yok tabii.

Peki, Ayasofya'yı böyle bir adama nasıl emanet ediyorlar?

Adam, Ayasofya'daki şeyleri görünce, badananın altında hayal meyal fark edilen figürleri görünce...

İkonları mı?

Mozaikleri... Bunları fark ediyor. Atatürk de o sırada Ayasofya'yı bir ziyarete geliyor. Hatta onunla beraber, bizim dergilerin birinde, sokakta çekilmiş bir fotoğrafları var. Ağaçlar var ya önünde Ayasofya'nın, o ağaçların dibinde, gayet flu bir resim. Soruyor işte bazı şeyleri Whitemore'ye. O da diyor ki, "Burada bazı mozaikler var, ben onları açacağım!" Önce son cemaat yerindeki ve antredeki mozaiklerin açılması için izin veriliyor. Camiliği devam ediyor binanın.

Bu hadise 1932'de olsa gerek.

1933'te... Ondan sonra bir de şeye bakıyor, o kocaman levhalara, "Bunlar mimariyi bozuyor!" diyor, Atatürk. Ayasofya'yı müze yapma kararı da alındıktan sonra levhaları indiriyorlar. Beyanat da şu: Bunları başka camilere asacağız. Fakat kapılardan sığmıyor. Parçalamadan çıkarılması imkânsız.

Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin yazdığı muhteşem levhalar...

Evet. O levhaları da kaldırıyor, en rutubetli, en berbat bölümün duvarına üst üste yaslıyorlar bunları. Sonra halıları topluyorlar. Yalnız minberden, hafızların

11- Ayasofya Camii

köşk gibi bir mahfili vardır, o mahfile kadar olan kısımda tahta döşeme duruyor. Ve üzerinde de Hereke'de dokunmuş olan seccade biçimindeki halılar... Yani yekpare halı, fakat göz göz seccade şeklinde. Onlar Fossati'nin yaptığı restorasyonda özel ısmarlanmış halılardır Ayasofya için. Tahtalar duruyor, kılıç duruyor minberdeki. Sonra iki tane sancak vardır fetih alameti olmak üzere minberde, onlar da duruyor. Öyle kaldıydı. Sonra, müdürlere işlemeye başladılar birtakım dış kuvvetler. O kılıç kalktı, o sancaklar kalktı, levhalar işte orda çürümeye bırakıldı.

Parçalamaya cesaret edemediler herhâlde.

Son kalan halılar kaldırıldı. Birkaç kişi çünkü bir cesaret gösterip namaz kıldılar içerde. O da hoş gitmedi. Onun üzerine dediler bu komple kaldırılınsın, hiç kimse namaz kılamasın burada. Böyle artık, bu aldı yürüdü. Hâlbuki bazı Bizans uzmanı tanınmış profesörler, açık

açığa söylediler, "Ayasofya'nın camilikten çıkarılması, ruhanîyetini bozdu." dediler. "Bu bina camiye de mistik, ruhani havasını muhafaza ediyordu." dediler.

Mabet tabii orası.

Bunu Fransız, Bizans profesörü Sorbon'da Charles Diehl yazdı. Benim asistanlığımı yaptığım Prof. Schweinfurth vardı, o da bana açık açık söyledi: "Bu bozulmuş!" dedi. "Ayasofya" dedi. "Çırçıplak mermer bir tabanla turistlerin gözler havada gezecekleri bir mekân olmamalı." dedi, "Cami iken de gelmişim buraya, o ruhani hava bambaşkaydı!" dedi. Ben bunu bir yerde beyanat olarak söyledim, vay efendim vay, Atatürk inkılaplarına karşıymışım, vay bilmem neymişim... Veryansın etti herifin biri. Hürriyet gazetesinde, dört sütun... Ama kendi ismi yok üstünde, resmî var yalnız, o da siyah gözlükle... Medeni cesareti varsa, ismini de yazsın. İsmi yok ortada adamın.

12- Ayasofya'nın içinden müzeye dönüştürülmeden önce çekilmiş bir fotoğraf (Yadigâr-ı İstanbul, M. Hilmi Şenalp Arşivi)

Fossati restorasyonundan sonra konulan Sultan Abdülmecid tuğrasının hikâyesi de enteresan hocam. Bundan söz eder misiniz?

Efendim, *Sanatsal Mozaik* adında bir dergi çıkıyordu, Sultan Abdülmecid tuğrasının hikâyesini orada yazdım. Sonra aynı yazıyı Haluk Dursun yayımladı. Ayasofya'nın yakın zamana kadar müdürüydü. Aynı yazıyı bulmuş, renkli fotoğrafı da bastırıldığı kitabın üzerine koymuş. Ben böyle bir tuğranın varlığını Fossati'nin İsviçre'deki arşivini incelerken öğrenmiştim. Çünkü Sultan Abdülmecid çok merak ediyor bu Ayasofya'daki restorasyonu, devamlı gidiyor geliyor. Mozaikleri görüyor, kim bunlar diyor. "İşte İstanbul'u yapan Konstantin, Ayasofya'yı yapan Jüstinyanus..." filan deyince "Ah keşke diyor Ayasofya'yı bu kadar esaslı restore ettiren benim de bir resmim konsa buraya!" diyor. Fakat o devirde bu mümkün değil tabii. "Madem padişahın böyle bir arzusu var." diyor Fossati. Dökülmüş olan mozaik

tanelerini toplatıyor, İtalya'dan da bir mozaik ustası getirmiş, Lanzoni adında bir adam; ona bir tane yuvarlak, mermer bir tuğra işletiyor.

Bu tuğrayı gördüm ben.

Zemini altın, fakat Bizans mozaikleri bunlar. Altından toplanan taneler yani. Ortasında da Sultan Abdülmecid'in tuğrası... Nereye koydu bunu, bilmiyoruz. Hazırlattığımı söylüyor. Kendi notlarında var bu. Arşivinde ben buldum bunu. "Böyle böyle bir tuğra yaptırdım." diyor adam. Fakat bu tuğra yok ortada. Kimse görmüş de değil. Ayasofya'nın müdürleri devamlı hareket hâlinde. Değişiyor, geliyor filan. Benim çocuklukta beri arkadaşım olan Sabahattin adında biri vardı, Sabahattin Batur... Atf Efendi Kütüphanesi'ne de müdür oldu. Bu, felsefede okumuş, eski eserlere meraklı ama eski eserci değildi. Biraz da aşırı solculardanmış, İzmir'de felsefe öğretmenliği yapmış. Onun için bunu geri görev olarak

13- Fossati, Ayasofya'yı restore ettikten sonra Sultan Abdülmecid'in arzusu üzerine İtalya'dan getirttiği Lanzoni adındaki mozaik ustasına, yerinden çıkıp, dökülmüş mozaik parçalarıyla yukarıdaki tuğrayı işletmiştir. Ayasofya müzeye dönüştürüldükten sonra kaldırılan bu tuğra, A. Haluk Dursun'un Başkanlığı döneminde eski yerine yerleştirilebildi

kütüphanelere vermişler. Atıf Efendi Kütüphanesi müdürlüğünden pat diye Ecevit zamanında Ayasofya'ya müdür oldu. Çocukluğumuz falan beraber geçti Amasra'da. Babası kömür işlerinde çalışırdı.

Sabahattin Batur Bey'i tanıdım hocam.

Bir gün Ayasofya'ya gittim. Makamında oturduktan sonra, "Gel." dedi. "Seninle depoya inelim, aşağıya!" dedi. Depo olarak kullanılan büyük mekânlar var. Birine girdik, ooo, neler yok. Yığın hâlinde. Kullanmamış, değerlendirmemişler; kırılmış, dökülmüş. Envanteri yok doğru dürüst. Fakat yerde yuvarlak bir mermer dikkatimi

çektik. Masa gibi. Baktım üzerinde siyah mürekkeple yazılmış Lanzoni filan diye bir imza. Aklıma geldi tabii. Arşivden biliyorum onu ben, vaktiyle İsviçre'de tetkik ettiğim arşivden. Hademelere, çevirin şunu tersine dedik. Bir baktım, tuğra. "Yahu." dedim. "Bunu buraya ne diye atıyorsunuz? Koyun yerine, orada dursun!" Hangi müdüre söylediysem "O problem işte efendim, koyamayız!" filan diyorlar. Her müdüre söylüyorum. Hiçbiri yapamadı. Sonra benim öğrencilerden biri müdür oldu. Ona da söyledim. "Hocam, ben yaparım o işi!" dedi. Üç günde o levha oradan alındı, Ayasofya'ya getirildi. Güzel, âlâ... "Hocam, nereye koyalım bunu?" dedim "Kapının yanına

14-1930'larda Taksim Meydanı. Meşhur Topçu Kışlası henüz yerli yerinde

koyun. Altına da 'Fossati tarafından Abdülmecid'in emriyle Ayasofya restore edildiğinde İtalyan sanatkar Lanzoni tarafından yapılmış olan mozaik tuğrası' yazın." Bunu da Türkçe-İngilizce olarak yazdık. Altına kondu. Birkaç sene Ayasofya'ya uğramadım ben. Bir kadın oraya müdür oldu, Jale adında. Çağırdı beni, işte size danışacağım şeyler var filan. Gittim, bir baktım, tuğra yok. Kalkmış tuğra. Tuğra nerde? Jale Hanım dedim, burada bir tuğra olması lazım. Duvarda, çakılmış vaziyetteydi. "Valla benim haberim yok!" dedi. Kaldırılmış, yok! Aradık, bir depoda bulundu.

İnanılır gibi değil.

Ondan sonra getirildi. Bu defa Jale Hanım cesaret edemedi yerine çaktırmaya, oraya bir camekân yaptırdı, onun içine yatırdı onu. Sonra Jale gitti, tuğra gene kayboldu ortalıktan. En son baktım, Haluk Dursun oraya müdür oldu. Aynı hikâyeyi ona anlattım. Fakat o arada sözünü ettiğim *Sanatsal Mozaik* adlı lüks dergi çıkıyordu. 16 sayı mı ne çıktı. O dergiye ben bir makale olarak verdim bu olayı. Renkli bir fotoğrafını da çekmiştik.

Onu da o dergide yayımladılar. Haluk Dursun duvara çaktırmış onu. "Nerdeydi?" diye sordu. Eski yerini söyledim. Aynı yere çaktırmış, altına yazıyı da koymuş. Ben bir Yıllık çıkarıyorum dedi. Yıllığı hazırlarken, benim o yazıyı aratmış. Dergilerin hepsini SEKA'ya göndermişler. İmha etmişler. Haluk bulmuş o dergiye, benim yazıyı o yıllığın en başına koymuş. O renkli resmi de kapağa... Ama Haluk oradan ayrıldı. O gizli kuvvet, sancakları kaldırtan, kılıcı kaldırtan...

Yine mi kaldırtılar yoksa hocam?

Kaldırabilirler. Çünkü Kariye Camii'nin minberini de kaldırttı o kuvvet.

Bizansçılar uğraşiyor herhâlde.

Ama bizim o müdür beyler de, bir Amerika seyahatine, bir Avrupa seyahatine her şeyi verebiliyorlar. Yani ben Bizans'la ilgili bir makale hazırlıyorum; o eserin bazı parçaları müzede. "Makaleyi hazırladım, Avrupa'da basılacak. Şu parçaların fotoğraflarını

çekelim!” diyorum, “Yoo efendim, veremeyiz!” diyorlar. Ben böyle muameleyle çok karşılaştım. Uzağa gitmeyin, daha geçen sene İstanbul Fetih Cemiyeti tarafından Aydın Yüksel’e dair armağan kitabı çıkarıldı. Bu kitap için Sinan’ın küçük bir külliyesi olan İbrahim Paşa Medrese ve Mescidi hakkında bir makale yazıyorum. Vakfiyesi var Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde... Fotokopisini istedim. Yooo, verilemezmiş! Bereket o vakfiyeyi, İslam Eserleri Müzesi’nde müdürlük yapmış bir zat etraflı bir makale hâlinde yayınlamış, oradan aldım. Orada da yazdım: “Maalesef.” dedim. “Vakfiye’yi kullanmamıza izin verilmediğinden, yayınından aldığımız kopyayı veriyorum.” dedim.

Kimseye izin vermiyorlar hocam. Kendileri mi yazmak istiyorlar ne?

Yabancı gelirse, ona veriyorlar ama. Kendileri yazmazlar. Ben Trakya’da şadırvan çeşmelerine dair makale hazırlıyorum. Tekirdağ’da çok güzel bir tanesini bulmuştum; onu da kırıp bir ardiyenin

bahçesine atmışlardı. Bir bekçi bana haber verdi: “Bey,” dedi, “Sen buraları geziyorsun, çok güzel bir şadırvan bilmem nerenin ardiyesinin bahçesinde, git bak.” dedi. Gittim baktım, yerde yatıyor parçalar. Ağır parçalar, kaldırıp da diğer yüzlerinin fotoğraflarını çekemem. Yatık vaziyetteyken resmini çektim. Sonra birkaç sene sonra makale yazma sırası geldiğinde haber aldım ki: Tekirdağ’ına müze kurulmuş, o taşı da oradan almışlar, müzenin önüne dikmişler. Dört tarafı artık görülebilir durumda. O sırada bizim talebelerden bir fotoğrafçı vardı, onu yolladım, “Git, dedim, şunun dört cephesinin fotoğrafını çek.” Müze müdürü bir hanım: “Aa demiş, Semavi Bey de bunları alıyor, yayınlıyor sonra!” demiş. Yahu sen de yap. Önünde işte! Ne uyuyorsun?

Bu kafayı anlamak mümkün değil. Nasıl müdür yapıyor bunlar?

Öyle işte. Neyse, oğlan inatçıymış. Çekmiş resimleri, getirdi bana. Arif Müfit Mansel Hoca için hazırlanan armağan kitabına “Trakya’da Meydan Şadırvanları” diye bir makale yazdım, oraya koydum. Fakat benim ilk gördüğümde daha başka parçaları vardı, onlar kayıp... Onlar yürümüş, gitmiş.

Hocam, sizde bu İstanbul merakı başlayınca, kitapçıları filan dolaşmaya başladınız, yani bu demektir ki 1930’larda filan...

1935’te...

Şimdi biraz da o kitapçılardan söz eder misiniz?

Kitapçı piyasasının iki merkezi vardı: Sahaflar Çarşısı ve Yüksek Kaldırım. Bilhassa yabancı kitaplar için Yüksek Kaldırım... Burada genellikle Rum’du kitapçılar. Sahaf daha doğrusu, eski kitap... Burada pek çok şey bulunabiliyordu. Beyoğlu sosyetesinden gelme yabancı kitaplar bulunabiliyordu. İkinci el kitaplar. Bunlar topluyorlardı onları, işte anlaşmayla alıyordum onlardan. Bana biraz sapa düşüyordu Sahaflar Çarşısı. Burada en önemli kitapçı, Nizamettin Bey’di. Nizamettin Aktuç. O zaten ağasıydı. En iyi kitapları o alır, o satardı. Onun da garip huyları vardı. Bazı şeylerde inat ederdi. Bir de köşe başında cami kayyumluğundan sahaf olmuş bir zat vardı, Muzaffer...

Muzaffer Ozak Efendi...

Evet, o mesela kitaptan falan anlamıyordu. Ben ondan gayet değerli bir kitabı 25 liraya aldım. Farkında değil.

Raif Yelkenci'yi tanıdınız mı hocam?

Raif Yelkenci, o dışarıdaydı. Çarşının hemen girişinin yanında minik bir dükkânı vardı, orda otururdu. Her zaman muhakkak misafirleri vardı, onlarla sohbet ederdi. Ondan pek alışverişim olmadı. Bir iki kitap aldım, o kadar. Daha çok eski yazı kitaplar, yazmalar filan bulundururdu. Fakat birkaç kitabı bana ödünç olarak verdi. Baktıktan sonra iade ettim. Yalnız bir tanesi bende kaldı onların. Vefat etti o arada. Bende kaldı, onu da güzel ciltletmişim filan, benim kütüphanemin malı oldu o. İhtifalci Mehmet Ziya'nın Bursa'dan Konya'ya Seyahat kitabı. Rahmetlinin bir hatırasıdır. Sonra orada çok efendi, Osmanlı Devri'nden kalma bir İsmail Efendi vardı, yalnız o zavallının ne sermayesi vardı, ne de bir şey bulunurdu. Helaların oradan doğru çıktığınızda ilk baştaki dükkânlardan biriydi. Geçerken “Merhaba, bir şey var mı?” derdim: “İşte ben varım!” derdi. Onun Karagözcü bir arkadaşı vardı. İhtiyar, bilmem ne efendi... Birkaç kere bana güzel, eski ciltler hediye etti. Birkaç ufak tefek eski Türkçe kitap aldım ondan, mesela *Mecmûa-i Tekâyâ*... Ufacık bir risaledir o. Fakat zor bulunur. O sağladı bana. Sonra Nizamettin'le çok alışverişim vardı. Bir de setin üstünde bir Ermeni Nişanyan vardı. O enteresan bir kitapçıydı.

Eczacılık Fakültesi'nin karşısındaki dükkânlardan birinde.

Tam setin üstünde, Elektrik İdaresi'nin yanında... Bu Kırkor Nişanyan enteresan bir adamdı. Kendisiyle tanıştım, dükkânına gidiyorum; dükkân akademi gibi... Bütün üniversiteye gidenler, gelenler orada sohbet ediyorlar. Oturacak filan yer yok. Her taraf böyle kitap, ama hiçbir şey olmuyor o kitaplara. Ne gidiyor, ne satılıyor. Bir işe de yaramıyor. Kendi oturacak yeri de yok. Bir masası var, o masanın üzeri de dolu. Böyle şu kadar bir boşluk kalmış; üzerinde palto, yemek yemez, para harcamamak için. Gidersin, “Bir şey var mı Nişanyan?” Hiç sesini de çıkarmaz. Bir yerden bir kitap çıkarır, koyar masanın üzerine. Kim, neye meraklı, o bilirdi. Mesela bütün Anadolu neşriyatını takip eder, Halkevleri'nin neşriyatını filan. Diyelim onların İstanbul'da on alıcısı var; on alıcıya göre, on tane getirtir o kitaptan. Ama fiyatı 15 kuruşsa, onu 25 kuruş yapar. Sen girersin dükkânına: “Nişanyan var mı bir şey?” dersin, alır oradan koyar masanın üzerine, hiçbir şey söylemeden. “E, ben bunları alacağım, şimdi param yok ama!” dersin, “Getirirsin sonra.” der. Oradan bir kâğıt parçası koparır; bir ambalaj parçası, kesekâğıdının kenarı... Ufacık bir kalemle oraya bir şeyler yazar. Sonra onları evinde deftere geçiriyormuş.

Sonraları onu iyi tanıdıktan sonra öğrendik. Fakat şöyle bir şey oldu: Şimdi ben talebe adamım. Bundan da durmadan kitap alıyorum. Avrupa kitaplarını da buluyor, getirtiyor, bir şeyler yapıyor.

Yoksa borç mu birikti hocam?

Borç birikiyor. Gidiyorsun dükkâna, boynunu büküyor, “Bir şey verecek misin bugün?” diyor. “Valla param yok ama cebimde beş lira var!” “E, ver onu bari...” diyor. Sonra o beş lirayı bir kâğıt parçasına yazıyor filan. “Yahu Nişanyan,” dedim, “Ben talebeydim, sana borçlu olarak Almanya'ya gittim. Sen benim ne adresimi, ne kim olduğumu biliyorsun. Neye güvenerek yapıyorsun bunu?” dedim. “Sen Avrupa'ya giderken bir arkadaşına para bırakmış, benim Nişanyan'a borcum var, onu öde, demişsin. O arkadaşın getirip o parayı bana verdi.” dedi. “Bu senin için yeterli bir nottu.” dedi. “Sen buradan istediğini al, götür.” dedi. Yani o zamanın esnafı da böyleydi...

Hocam diğer tarafta, Beyoğlu Yüksek Kaldırım'daki kitapçılar...

En başta bir Rum vardı, birkaç defa yer değiştirdi. Aslında daha aşağılarda yaşlı bir kitapçı vardı, onun oğlu... Atina'da okumuş, fakat bitirmemiş Hukuk'u. En esaslı kitaplar bu adamda bulunurdu. Bu da yemez-içmez cinsinden. Taksim'de meydana bakan eski Rum evleri vardı birkaç tane, bunların birinde otururdu. O evleri sonra yıktılar. Onun mülküydü galiba o ev. Bir defa beni o eve sokmuştu. Her taraf kitap doluydu. Değerli bulunduğu kitapları zaten kendine saklardı, satmazdı. Bizans meraklısıydı. Yani Bizans tarihiyle, sanatıyla ilgili bütün kitaplar elinden geçerdi. Çok nadide şeylerin onun elinden geçtiğini gördüm. Alabildiklerim oldu. Alamadıklarım daha çok. Mesela İstanbul'a tünel açan Eugene-Henri Gavand adındaki Fransız mühendisin İstanbul'un Tüneli (*Tunnel de Constantinople*) adında Fransızca bir kitabı var, onu. Masanın boyunda böyle, kocaman. Bir tane bulmuş ondan, nerden bulmuşsa... “Bunu, Tünel-Tramvay Genel Müdür Muavini Celalettin Germiyanoğlu'na satacağım dedi, sana veremem!” dedi. Vermedi. Celalettin Germiyanoğlu da amatör tarihçiliğe kalkıştı, Göztepe taraflarının tarihini yazmaya kalkıştı, bir makale hâlinde onu yazdı, başka da bir şey çıkaramadı. Sonra öldü gitti. O kitap ne oldu, bilmem. Bu kitabı bundan birkaç sene evvel İETT İşletmeleri Genel Müdürlüğü -Arkeoloji Müzesi'ndeki nüshasından fotokopi almak suretiyle küçük boyda tıpkıbasımını yaptı. Sonra bu işi yapanlarla görüştim, “Yahu,” dedim,

15- Karaköy İskelesi... Şehir Hatları vapuru duman püsküre püsküre iskeleye yanaşmış. Önde bilet gişeleri...

“Bunun piyasaya düşmüş tek tük orijinal nüshaları vardı, onlardan niye çekmediniz?” “Biz görmedik.” dediler. Onların ellerinde yok. Velhasıl, böyle kitaplar düşüyordu adama, üç dört dükkân değiştirdi. En son, Galata Mevlevîhanesi'nin kapısının yanında bir dükkâna geçti. Orda gene böyle yemez içmez bir ihtiyar kadın vardı, nesi oluyordu bilmiyorum, öğleleri yemek getirir bir tasın içinde, sırtında palto, soba bile koymaz dükkâna. O dükkân çok değerli kitaplarla tıklım tıklım dolu. Hatta bir iki kitap vardı -ben çok üzerine gittim. Ben dükkândayken birisi bir kitap getirdi: Albert Gabriel'in *Monuments Turcs*'ü... Getirdi satmak üzere. Çok da düşük fiyat veriyor bu. Dışarı çıksa, ben adama “Onun verdiği için şu kadar fazlasını vereyim, bana ver!” diyeceğim, ama dışarı çıkmıyor adam. Sonunda gayet düşük bir fiyata verdi buna adam. Alıyor, doğru eve götürüyor tabii kitapları. Sonra o meşhur 6-7 Eylül

hadiseleri oldu. Rum evlerini bastılar. O gece bunun dükkânına dokunan olmamış. Hâlbuki Yunan tebaası bu adam... Yanında da bunun şerbetçilik yapan bir adam vardı, Karamanlı Rumlardan, yani Türk asıllı Ortodokslardandı. O adamın dükkânını tarumar etmişler o gece. Ertesi gün adam: “Allah'ın işine bak, diyordu, Karamanlı şivesiyle; şu gâvurun dükkânını bıraktılar, ben garibanın dükkânını yıktılar, berbat ettiler.” diye.

Karamanlı Rum, diğerine gâvur diyor. Çok tuhaf...

Gâvur diyor. “Ne tabak kaldı, ne çanak kaldı, ne bardak kaldı!” diyor. Şerbetçilik yapıyor, adamın başka bir şeyi de yok. Sermayesi de işte bir şerbet küpü filan... Alman mektebine filan giden öğrenciler bir sandviç aldıklarında ondan gazoz alıp içiyorlar. Adamın dükkânını duman etmişler.

16- Karaköy Mescidi'nin hemen önündeki tramvay durağı

Başka kitapçı var mıydı hocam?

Bizim Yani'nin ilk dükkânı o idi, sonra onu Nomidis aldı. Nomidis aslında bir keresteciymiş. Romanya göçmeni bir Rum keresteci... Fakat sonra kitapçılığa heves etmiş. Kendisi Ortodoks olmakla beraber, Katoliklerle -belki de Katolik oldu bilmiyorum- münasebeti çok kuvvetliydi. Yani'nin dükkânını aldığı anda, vitrininde İstanbul'la ilgili çok değerli kitaplar vardı. Ama hiçbiri satılık değildi. Meğer Katolik Teşkilatı'nın Kütüphanesi'nden onları ödünç almış. Sırf dükkânı harekete geçirmek için... Nomidis aynı zamanda kartograftı da, çizimler filan yapardı. Arkeologlar onu yardımcı olarak da kullanırlardı. Böyle birkaç kitaba yardımcılık yaptı. Haritalarını çizdi, krokilerini çizdi vs. Sonra Tünel'e giderken, aynı sırada sağda, köşebaşında Sergiadis vardı. Fakat o, sadece Fransa'dan tıp ve teknik kitaplar getirtir satardı. Bir de onun bir vitrini vardı, Fransızların hafif tertip pornografik kitaplarına ayrılmıştı. Onlardan getirtir, vitrininde teşhir eder, meraklıları oradan alırlardı. Sergiadis'le bir alışverişim olmadı. Sonra, sağ tarafta bir Rum kızı, iyi Almanca bilen, Alman mektebinde okumuş, hiç evlenmemiş, gudubet bir Rum kızı, Matmazel Venetia, bir kitapçı dükkânı açtı. Herhâlde babadan iyi sermayesi vardı bunun, muazzam kitap alıyordu. Kendisine getirilen kitapları alıyordu. Fakat elinden kitap almak çok zordu bunun. Bir defa değerli bir kitap, Osmanlı tarihiyle, Bizans tarihiyle, İstanbul'la ilgili bir kitap eline geçti mi alıyor o kitabı doğru Patriarkes'in dükkânına "Nedir bu?" diye. O onu şişiriyordu iyice. Ondan sonra elinden bir şey alınamıyordu. O kadın orada epeyce kitapçılık yaptı. Elinden epeyce kitap geçti.

O yıllarda Haşet var mıydı hocam?

Haşet karşı sıradaydı, o muazzamdı o. O zaten eski kitap üzerine iş görmezdi. Fransa'da çıkan her yeni kitap gelirdi ona. Masanın üzerine koyardı yeni gelen kitapları. Bir de bir bölümü vardı onun: Osmanlı tarihi, İstanbul tarihi, Bizans tarihi ile ilgili kitaplar oraya konurdu. Fakat arkada yukarı katta onun bir servisi vardı, Rum kızları çalışırdı orda. Fransa'dan eski bir kitabı aratıyorsan onlara siparişini verirdin. Haşet'in Paris'te bir merkezi vardı. Dünyanın çeşitli yerlerinden gelen siparişleri takip eder, onun cevabını verirdi. Ben birkaç antika kitap sordurdum: Bazen "Mevcudu yok." diye bir cevap, bazen de "Kitap geldi!"

Haşet'in kaç yıllarında açıldığını hatırlıyor musunuz?

Haşet, benim çocukluğumdan beri vardı. Onun bir de ortada büyük masaları vardı. Oraya da her hafta çeşitli dergiler gelirdi. Bundan 10-15 sene evvel

kapanmış Haşet... Lağvedilmiş tamamen. Az sayıda Türk kitabı da bulundurdu. Bazı resmî yayınlar filan gelirdi. Hatta benim orada bir abone gözüm, yani çekmecem vardı. Bazı şeylere aboneydim. Mesela *Ülkü* dergisi ve bazı yabancı yayınlar filan. Gider gözümden alır, parasını öder çıkardım. Bir de Yerasimos adında yaşlı bir Rumu hatırlıyorum; sağ kolda aşağı doğru inerken Alman Kulübü'nün karşısında çok ufak, dar ve karanlık bir dükkânı vardı. İçerideki raflar kitap dolu olmakla beraber işime yarayacak bir şeylere rastladığımı hiç hatırlamıyorum. Ancak aradığım birkaç kitabı söylediğimde bir süre sonra bana bunları bulup verdirdi. Bu kitapların başında henüz ortaokul öğrencisi olduğum bir sırada aradığım, İstanbul Patriği Konstantios tarafından yazılan *Constantiniade* adlı eser gelir. 1846 yılında İstanbul'da basılan bu kitabın bir nüshasını bulduğumda Yerasimos benden üç lira istemişti. Ben bu fiyatı yüksek bulup kızarak kitabı almadan dükkândan çıktım. Bir daha da uğramadım. Aradan zannedirim bir yıl geçti. Bir yılbaşı gecesini İstanbul'da bir yakınımın evinde geçirmiştim. Ertesi günü Beyoğlu'nda vitrinlere bakarak Karaköy'e doğru inerken birden birisi "Yeni yılınız hayırlı olsun." diyerek elini uzattı. İhtiyar kitapçı Yerasimos... Birlikte dükkânına kadar yürüdük. Ve aylar önce benim için tedarik ettiği eski kitabı tezgâhın altından çıkararak bana uzattı, "Ne kadar verebiliyorsan ver!" dedi. Meğerse kitabı benim için tutmuş. Eski adamlar böyleydi işte, Türkü, Ermenisi, Rumu... Hiç kullanılmamış, yeni ciltlenmiş tertemiz bir nüsha idi. Ondan sonra birkaç alışverişim daha oldu. Bunların içinde en önemlisi Charles Texier'in Anadolu coğrafyası hakkındaki eseri, yani Küçük Asya'sıdır.

Türkçe tercümesi üç cilt hâlinde yedi sekiz yıl önce yayımlandı.

Evet, hatta redaksiyonu benden de geçti. Bir de Ali Suad Bey tarafından yapılmış eski tercümesi vardır. Cumhuriyet Hükûmeti'nin ikinci bastığı kitaptır o. 1923-1924 yıllarında... Ama eksiktir o. Yenisini Hasan Duman neşretti galiba.

Hocam hiç uğramadığımız, kitap almadığımız kitapçı kalmamış.

Yok... Daha başka dükkânlar da vardı, hepsinden bir şeyler almışımdır. Ondan sonra Yüksek Kaldırım'ın merdivenli kısmı geliyor. O merdivenli kısım ilk olarak Arnavut kaldırımını şeklindeydi. Sonra belediye onu 1937-1938'lerde, çok güzel betona çevirdi. Basamaklar gayet güzel yapıldı, önlerine kaba taştan bir eşik taşı

yağıldı, ortaya hamallara güç vermek üzere demirden tutamak yeri yapıldı. Yan tarafa da yaya inip çıkanlar için daha dar dinlenme basamaklı, gayet modern, fevkalade bir şey yapıldı. Hangi kimin aklına geldiyse geldi, yirmi sene sonra o sokağı, Yüksek Kaldırım'ı söktüler tamamen; efendim trafiğe açacaklarmış! Yahu o dimdik yokuş trafiğe açılır mı? Bir defa bir kar yağdığında müthiş buz tutuyor o yol. Orada yani bir araba bir patinaj yaptı mı, facia olur!

Normal şartlarda bile çıkamaz.

Normal şartlarda bile... Bir defa ben karda inmeye kalkıştım oradan, inilmiyor! İşte, o yolu berbat ettiler öylece. İstanbul hakkında bir kitabım var; orada fotoğrafları çıktı. Üç kademesinin de: Yani o ilk Arnavut kaldırımı hâli, sonra o medeni şekli, sonra tekrar bozulmuş hâli... Enteresan o, kültür tarihî bakımından hiç kimsenin aklına gelmeyen bir şey: O merdivenli kısımdaki Hristiyan evlerinden bir tanesi çok eski bir tarihte, kısa bir süre, kaptan mektebi olmuş. Bunu ben bir yerden öğrendim; bir deniz dergisi çıkardı bir zaman, orada yazılmıştı, baktım o binayı buldum, o devirden kalma bir iz vardı üzerinde. O da ne: Demirden, sacdan kesilmiş bir çapa, kapının üzerinde çakılıydı. Bundan on sene evvel o binayı yeni bir şekle sokmuşlar, sökmüşler o çapayı. Nerden akıl etmişler orada Yüksek Kaldırım'da Kaptan Mektebi yapmayı... Neyse o eve gelmeden az evvel yine sağ tarafta yine bir Yahudi'nin kitapçı dükkânı vardı, romandan başka bir şeyin alım satımı yapılmazdı. Hiçbir zaman orada bir şeye rastlamadım. Yalnız iki kitap orada buldum: Biri Fransızca bir roman, Boğaziçi Atmacaları... Konusu Trabzon'daki Komnenos Beyliği... Adı sanı duyulmamış bir Fransız tarafından yazılmış bir roman. Onu aldım. Bir de Almanca Bizans Efsaneleri diye bir kitap. Fakat enteresanlığı o kitabın, cildini açtıktan sonra boş bir sayfa vardır, o sayfaya Fransızca olarak iki şiir yazılmış. Gayet güzel bir hatla, mürekkeple yazılmış. Biri kadın katili Henri Desire Landru var ya, o şairmiş meğer, onun bir şiiri... Bir de gene öyle sabıkalı bir adamın yazdığı bir şey... Oraya gayet muntazam olarak kopyası yazılmış. O adamlara mı aitti o kitap, bilmiyorum.

Duruyor mu?

Kütüphanemde... Merakınız varsa gidin bakın. Bizans Efsaneleri diye Almanca, ciddi bir kitap... Fakat kapağının içinde böyle iki tane şiir var.

17- Semavi Eyice

Meraklısı demek.

Valla bilmiyorum, öbürü de sabıkalı bir adam; onun da imzası var altında, yana yakıla şikâyet ediyor: Bilmem neredeki sakin evimin bahçesinde gördüğüm manzara falan filan diye gayet romantik bir şey... Bilemiyorum artık, suçlu değildi de öyle mi gittiler? Bir de o var... Mesela bir Karındaşen Jack diye bir herif vardır, Londra'da uzun zaman birçok kişilerin karınlarını deşmiş, öldürmüş ve adam bulunamamıştır. Bir rivayete göre İngiliz Hanedanı'ndan bir prens... Zaman zaman gidip böyle cinayetler işliyormuş. Anlamışlar, ama aleniye dökememişler hiçbir zaman.

Sultan II. Abdülhamid bile düşmüş peşine, çünkü tehdit mektubu gelmiş. Abdülhak Hâmid, hatıratında anlatıyor.

Öyle mi? Onu bilmiyordum.

Hocam sizi çok yorduğumun farkındayım.

Biraz öyle.

Çok teşekkür ediyorum.